

СУЧАСНЕ РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ – ШЛЯХ ДО ЗАПОБІГАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ

Паустовська Т.І., к.е.н, ст. викладач кафедри економіки, організації та управління підприємствами, **Вірко А.С.**, здобувач. Криворізький національний університет

Вступ. До складу продуктивних сил входять засоби виробництва і люди, які володіють виробничим досвідом і приводять у дію засоби виробництва. Рівень розвитку продуктивних сил характеризується якістю робочої сили, технічною озброєністю праці, ступенем оволодіння силами природи, які використовуються людьми: вітер, сонце, вода тощо.

За сучасних умов до складу продуктивних сил включається також наука, форми та методи організації виробництва. Окремим важливим елементом продуктивних сил стала інформація. У зв'язку з цим вплив людини на природу різко посилюється. і проблеми, які виникли в навколишньому середовищі, теж повинна вирішувати людина.

Питаннями розміщення продуктивних сил (РПС) займалася і займається велика кількість як зарубіжних, так і вітчизняних фахівців та вчених, серед яких А. Вебер, Й. Тюнен, А. Льоша, Е. Хантінгтон, О. Алімов, А. Голіков, М. Долішній, Ф. Заставний, З. Манів, В. Лишиленко та інші.

Останнім часом питання розміщення продуктивних сил є важливим та актуальним ще й тому, що поряд з ним необхідно вирішувати проблему, пов'язану з екологією, яка тісно переплітається з розміщенням продуктивних сил і безпосередньо залежить від технологічного рівня продуктивних сил. Цей зв'язок вимагає подальшого вдосконаленого дослідження науковцями для покращення фактичного здійснення виробничих процесів.

Мета роботи. У дослідженні ми прагнули показати, як на сучасному етапі суспільного життя та виробничої діяльності важливо правильно та раціонально розміщувати продуктивні сили, уникаючи при цьому екологічних проблем, силу яких люди відчули та продовжують відчувати на собі останніми десятиліттями.

Матеріали та методи. Для написання даної роботи використано літературні джерела економічної та екологічної тематики, а саме таких авторів, як З.О. Манів, А.П. Голяков, В.І. Лишиленко, Ю.І. Стадницький та інших. Методи дослідження, які використовувалися при написанні роботи – історичний, діалектичний, логічний, аналізу та синтезу.

Результати. До половини ХХ століття розвиток виробництва та його продуктивних сил, як правило, здійснювався за рахунок екстенсивного господарювання. Цей процес просувався повільно і в більшості випадків не впливав на стан навколишнього середовища. Інтерес до теорії формування економічного простору посилювався у другій половині ХХ ст., а особливо в останні роки. Для цього часу характерні дослідження, що враховують вплив на територіальну організацію господарства нововведень, тобто роль науково-технічного прогресу у розміщенні виробництва. Високими темпами стало розвиватись промислове виробництво, транспортні засоби, галузі важкої промисловості, паливно-енергетичний комплекс, хімічна промисловість. Це призвело до значного зменшення лісових масивів, родючих земель, забруднення навколишнього середовища. небезпечними стали викиди в атмосферу окису вуглецю та двоокису сірки великими тепловими електростанціями, хімічними комбінатами та нафтопереробними заводами, транспортними засобами та відходами господарської діяльності.

У зв'язку з цим, дуже важливим стало питання, пов'язане з факторами РПС, якими називають усю сукупність умов для найбільш раціонального вибору місця розташування господарського об'єкта, територіально-виробничого комплексу, розміщення підприємств певної галузі. У теорії РПС фактор розміщення є одним з центральних понять. При зміні складу факторів повинні змінюватися і місця розташування об'єктів. Розрізняють такі групи факторів:

природні, які включають якісну й кількісну характеристики родовищ корисних копалин, енергетичних, водних, лісових, земельних ресурсів, природно-кліматичні та природно-транспортні умови;

екологічні, до яких відносять природоохоронні та конструктивні заходи з метою ощадливого використання природних ресурсів і забезпечення сприятливих умов для життєдіяльності людини;

технічні (досягнутий і можливий рівень техніки та технології);

економічні. Це – вартість капіталовкладень, терміни будівництва, ефективність виробництва, призначення та якість продукції, виробничі зв'язки, економіко-географічне й транспортне положення тощо;

соціально-демографічні, які стосуються чисельності населення та його розміщення, кількісної та якісної оцінки трудових ресурсів і забезпеченості ними виробництва у розрізі областей і районів, стану виробничої та соціальної інфраструктури [1, с. 499].

Не зовсім раціональне, а часто прямо економічно безглузде, ведення господарської діяльності за часів Радянського Союзу та й і в перші десятиліття Незалежної України, призвело до диспропорцій у розміщенні продуктивних сил, які припускалися упродовж багатьох років у командно-адміністративній економіці. Тому територія України зазнала значних техногенних навантажень на природне середовище, яке у 4–5 разів перевищує аналогічні навантаження у розвинутих державах. Теперішня екологічна ситуація є наслідком нагромаджених за багато років структурних деформацій господарства, домінування природомістких галузей промисловості, ресурсо- та енергоємних технологій, сировинної орієнтації експорту і водночас надмірної концентрації виробництва у промислових центрах та регіонах країни. В Україні склалися вкрай нераціональна структура природокористування та управління соціально-економічним розвитком держави, які є в цілому неефективними та екологічно небезпечними.

Це також призвело до того, що за останні роки набуває загрозливих розмірів пошкодження та використання земельних ресурсів. Із-за непередуманої політики землекористування мільйони гектарів продуктивних земель сьогодні не використовуються для сільськогосподарського виробництва і знаходяться в занедбаному стані, втрачаючи свою родючість.

Напруженою залишається ситуація зі станом водних ресурсів, які на сьогодні є дефіцитними як для розвитку промисловості, так і сільськогосподарського виробництва.

Проаналізувавши вплив потенційно небезпечних виробництв на екологічну ситуацію в Україні, можна запропонувати такі заходи, що сприятимуть зменшенню або ж повному знищенню негативної дії техногенних навантажень:

зміна галузевої та технологічної структури виробництва та споживання;

пріоритетний розвиток екологічно чистих галузей;

застосування ресурсозберігаючих, мало- та безвідходних технологій, прогресивного устаткування і машин, екологічно чистої сировини;

застосування більш ефективних очисних споруд, санітарно-захисних зон та інших містобудівних планувальних рішень;

зниження обсягів або повне перепрофілювання екологічно брудних виробництв, розосередження їх на великій території або перенесення до районів з невикористаним екологічним потенціалом;

сувора екологічна експертиза та відмова від реалізації рішень з погано вивченими екологічними наслідками;

відмова від реалізації рішень, проти яких виступає більшість населення даного регіону [2, с. 355].

Неможливо зробити виробництво абсолютно безвідходним і звести забруднення до нуля, але можна оцінити техногенний ризик і зробити його прийнятним, здійснивши моніторинг і розробивши систему захисних заходів. На будь-якій території екологічне становище є наслідком впливу на середовище підприємств багатьох галузей народного господарства. Тому необхідно розробити динаміку зміни параметрів діючих об'єктів та об'єктів, які проектуються.

Висновки. Тривога за наслідки забруднення природного навколишнього середовища вимагає невідкладних заходів щодо скорочення надходження забруднювачів, особливо у сферу життєдіяльності людини. Тут гармонійно має

поєднуватись система виробництво-природа. Сьогодні необхідно забезпечити таку взаємодію компонентів цієї системи, при якій високі темпи економічного зростання та задоволення потреб населення поєднувалися б із збереженням та відновленням якості навколишнього середовища. Однак, розширення природокористування у процесі подальшого розвитку продуктивних сил супроводжується вичерпанням природних ресурсів і накопиченням у навколишньому середовищі відходів виробництва та споживання. А це призводить до деградації географічного середовища, скорочення його соціальних функцій, погіршення умов життєдіяльності суспільства. Щоб уникнути цього, необхідно провести низку заходів з метою раціоналізації природокористування й екологізації виробничо-господарської діяльності. Ці заходи мають стати програмним документом комплексу взаємопов'язаних робіт, що здійснюються за спеціальною довгостроковою програмою. Ця програма має сприяти максимальному збереженню природних компонентів у зоні техногенного впливу. Це є головним і найскладнішим завданням екологізації виробництва, яке безпосередньо пов'язане з розміщенням продуктивних сил.

Список літератури.

1. Манів З.О., Луцький І.М., Манів С.З. Регіональна економіка: навч. посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2013. 638 с.
2. Лишиленко В.І. Регіональна економіка: підручник. К.: Центр учбової літератури, 2009. 384 с.